

VARGA LAJOS:
ADATOK AZ 1848-BAN
„MOLDOVÁBAN ÉS OLÁHHONBAN KIÜTÖTT CHOLERA JÁRVÁNY”
MEGISMERÉSÉHEZ¹

Digitalizálták a Magyar Tudománytörténeti Intézet és a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár munkatársai, Gazda István vezetésével
Közreműködött: Kapronczay Károly és Szállási Árpád

Röviddel a forradalom kitörése után megindult a forradalmi vívmányok megerősítését szolgáló szervezkedés.

Hozzákezdtek az egészségügyi szolgálat átszervezéséhez is.

Az orvosdoktori és orvostanári testület („orvosi kar”) választmányt küldött ki Csasz Márton elnökletével (a titkári teendők ellátásával Kovács Sebestyén Endrét bízták meg), hogy dolgozza ki az „álladalmi közegészségügyi és orvosi ügy rendezése”-ről szóló javaslatot.

A ‘Pesti Hírlap’ május 4-i számában megjelent Klauzál Gábor kereskedelmi miniszter április 29-én kelt rendelete, amely a közegészségügyet a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium hatáskörébe utalta.

Május 1-jével megszervezték az új egészségügyi osztályt, személyzetük kinevezése is megtörtént:

„...osztályfőnök: Stáhly Ignác; miniszteri tanácsnok, egyszersmind országos főorvos: Sauer Ignác. Egészségügyi tanácsnok: Eckstein Frigyes: kezeli a közegészségi intézetek ügyeit; Havas Ignác: az orvostörvényszéki; Tormay Károly: az orvosrendőrségi; Wágner Dániel: a gyógyszerészi, és Zlamál Vilmos: az állatgyógyászati ügyeket...”

A kinevezés után nem sokkal Eckstein Frigyes és Tormay Károly megbízást kapott arra, hogy Plósz Lajossal együtt a „Moldva- és Oláhországban” kitört kolerajárványt tanulmányozza és a megfelelő intézkedésekre készítsen javaslatot.

A Magyar Országos Levéltárban az idevonatkozó jelentéseket megtaláltuk és ezeket kívánjuk ismertetni.

Mielőtt a jelentések ismertetésére áttérnénk, megemlíjtük, hogy a bécsi kormány Pulszky Ferenc „álladalmi titkár” aláírásával 1848. május 30-án kelt levélben értesítette a magyar külügyminisztert, miszerint:

---

¹ Forrás: Varga Lajos: Adatok az 1848-ban „Moldovában és Oláhhonban kiütött cholera járvány” megismeréséhez. = Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica 30 (1964) pp. 151–165.

A szerző által felhasznált irodalom:

MOL F. M. Egészségügyi osztály. 2–23., 12–14., 12–30., 12–58., 12–65., 12–80. (1848)

Izsák Sámuel: A román–magyar orvosi kapcsolatok múltjából. Bucuresti, 1957.

Az orvosi tudomány magyar mesterei. Bp., 1924.

Varga Lajos: Részletek a magyar közegészségügy történetéből, különös tekintettel az Országos Közegészségi Tanács megszervezésére és első negyedszázados működésére. Akadémiai doktori értekezés, 1960.

„A földművelés, ipar és kereskedelmi Minisztériumnak azon felszólítására, miszerint Galacz és Braila városokban kitört Cholera járvány jellemének közelebb kipuhatólása végett küldött magyar orvosoknak az illető kormány útján segéd működés eszközöltessék, a' Bukarest és Jassyban létező cs. kir. ügynökségek mind az álladalmi Kanczellária útján, mind pedig általam közvetlen felhívtak: hogy az oláh és Moldva fejedelemségeknél a' végre működjenek, miszerint a kiküldött orvosok, jelesen Eckstein Frigyes, Tormay Károly és Plósz Lajos begbízásuk elérhetésére az érintett fejedelm s illetőleg kormány által mindenkép elősegíttessenek, egyszersmind ugyanazon ügynökségek a Galacz és Brailai Consul hivatalokat tett lépésük felől értesítvén, ugyan e részben ide is jelentést tegyenek...”

A bizottság munkájáról a következő jelentésekben számolt be:

„A földművelés- ipar 's kereskedés minisztériumához.

Hivatalos orvosi jelentés.

A földművelés- ipar és kereskedési miniszter urtól 1848 év Május hó 25-én 80/m. Szám alatt megbizva lettünk: hogy miután Galacz és Braila városokban a járványos Cholera kiütött volna, haladéktalanul az említett városokba siessünk 's igyekezzünk mindazon adatoknak birtokába jutni, mellyek az említett járvány természete, fejlődése 's gyógymódja iránt felvilágosítást nyújtanak, mind ezekről maga idejében kimerítő jelentést tegyünk.

Ezen ministeriális rendelet következtében azonnal a helyszínre siettünk. Május hó 28. Pestről elindulván 29. Zimomban érkezésünkre esett, hogy a' Cholera már Giurgievo városban is kiütött volna. Junius hó 1. Giurgievóban érkezvén a' Gubernator urnál magunkat bejelenteni kívántuk, azt hon nem találván a' helybeli orvosokhoz siettünk és Dr. Szebényi és Klein uraktól nyert tudósítások után a következőket jelenthetünk.

F. év Május hó elején már a' 4000 lakost foglaló Giurgievo városban bélmenés mutatkozott, melly hosszan 's sulyosan uralgó Grippe járvány után legelőször 's olly egyénekben jelentkezett, mellyek étrendi hibákat követtek el, vagy meghülésnek magukat kitétték. Azon időben sem váltóláz sem más forró nyavalyák se tapasztaltattak, 's egyébként az egésség állapot embereknél ugy mint a' hasznos házi állatokon kívánatos volt. – Ott hol a bélmenés tovább tartott a csorvás – epés jellemű 's lázas volt, a' hánydogálás vele párosulván már a' hó közepe felé a keleti Cholerának jellemző tüneteit éppen ugy mint az 1831 és 1836 évben nálunk uralkodó járvány alkalmával mutatta, és már a hó 18-^{ik} napján azt a' tünetényei után mint valóságos keleti Cholera járványt kijelenteni lehetett volna azonban a' helybeli orvosok még is – ugy most is – azt csak Cholerinnek nevezik.

Hogy tehát a' járvány természetéről meggyőződünk, a' helybeli betegeket szemléltük 's főkép egy egyénen a valóságos Cholera tünetényeit kitüntetve észleltük, ugy mint azok az 1831 és 1836^{ik} évben nálunk uralkodó járvány mutatta.

A' járvány szegényebb sorsuakon uralgott eddig ugy, hogy a' 4000 lakost foglaló városban Május hó 18-^{tól} Junius hó 1-^{ig} megbetegedett 60, gyógyult 30 (:24–48 óra alatt:) 's holt 20 (:legrövidebb idő volt 14 óra:). Jelenleg 10 beteg találtatott. A járványnak ragadványosságát tapasztalni éppen nem lehetett, mint azt az orvosok állítják.

Tegnap előtt délután Brailán át – hol a' járvány már szűnik és az előforduló esetek közönségesen hagymázban átmenetben vannak –, Glaczba érkeztünk az illető orvosokkal a' Cholera betegek felvételét elrendelt kórházakba vezettettünk. – A' városi kórházban Dr. Martin orvoslása alatt 11 beteget és 2 holtat, a' katonák számára rendelt kórházban pedig Dr. Abeck orvoslása alatt 14 beteg katonát találtunk, részint éppen a' nyavallyától meglepetteteket, részint javulásban, részint a' Cholera utáni hagymázban levő egyéneket. Az első, fiatal egyének és egy néhány óra előtt megbetegedett izgékony állapotban 's éppen olly tünetényekkel, mint azokat az 1831 és 1836 évben a' nálunk uralgó járványnál észlelni lehetett. És pedig tapasztaltunk sokszori hányást – savós folyadékkal –, rögtöni bélmenést – hol egy mint egy lövés által savós piheralaku (flockicht)

fehér lerakódásokkal –, csuklást, nagy jajgást rekedt hanggal, a szemek beesettek, meredtek, egy helyre szegezve, az ajkak és környéke kékes, a' nyelv hegye hideg, a lelegzet nehéz, a has beesett 's a' bordák alatt mint elvágott a' végtagok kékek, hidegek, görcsök által rángatózva, a' lábujjak széjjel huzva, az érverés alig vagy éppen nem érezhető, a kezeken de főképp az ujjakon hosszas ránczok. A' nyavallya illy tünetényekkel 1–24–48 óra hosszáig tartott az első esetben villámként jött és halállal végződött.

A' javulás több esetben már most hamar bekövetkezik, úgy, hogy a' legsúlyosabban lebetegedetteket – egynehány óra múlva vig arczczal levest enni találtuk.

A' hagymáz féle utóbaj itt nem annyira mint Ibrailában tapasztaltatott 's kimenetele közönségesen szomorú. – Fülmirigyek gyulladása és daganata úgy mint herelob crisesenként fordul némelykor elő. – Visszaesések – recidiva – többször, de csak rendetlen életmód és életrendi hibák után, 's ekkor legtöbb esetekben a halál az egésznek csakhamar véget vett.

A' holtak – objective – éppen oly tünetényeket mutattak, mint 1831–1836' évben nálunk uralkodó Cholera járványban elhullottak. Bonczolásuk még az itt való orvosoknak sem engedtetett meg. A' holtak száma sokkal csekélyebb, mint a' járvány 1831' évében itt helybeni fellépésekor.

Galacz városa 40.000 lakosnál – mint állítatik – többet foglal, fekszik közvetlenül a Duna mentében, részint mélyebben vízáradásoknak kitéve, részint egy magasabb síkságon, – az egész igen piszkos, egészségtelen. – Mutatkozott itt a' nyavallya már a' tél vége felé, mint bélmenés és Cholerina, a' légsúly mérő igen magas, és tartós állásánál, a' hőmérő pedig nagy változásokodás mellett úgyhogy ez némelykor 6–24° különbséget mutatott. Szenvedett ekkor majd nem minden ember kedélyi boruságban, érzett pedig a' hasban morgást, a' szivgödörben nyomó és csipő fájdalmakat, melyek rövidebb vagy hosszabb ideig tartottak, sok ember azon kívül a' mell és fejfélé való vértorlódásokban.

A helybeli orvosok a' nyavallyát csak hamar felismervén, a' szükséges előkészületeket megtették, melykép mint előkészülve annak erősebb fellépését bevárták. – Kezdődött a' nyavallya a' város lapályos és egészségtelen részében, a' szegényebb sorsuaknál főképpen hol többen kisebb szobákban összeszorítkozva élnek, jelenleg a' város magasabban fekvő részeiben de többnyire csak a' szegényebb sorsuakon és főképp azokon, akik élet és étrendi hibákat követnek el. A' nyavallya déli széllel mindig súlyosbodott, most szünő félbe vagy, 's így az előforduló esetek igen egyformák.

F. é. Ápril. hó 12^{-től}, a midőn az orvosok által a járvány már mint valóságos Cholera ke-restettetik, június hó 4^{-ig} megbetegedett a városban 746 egyén, ezek közül gyógyult 484, halt 237, orvoslás alatt maradt 25. – A katonák kórházába bevétetett összesen 64 Cholera beteg, ezek közül gyógyult 32, halt 16, maradt 14. Mindannyi közép kora katoná, többnyire végvidék örök. – A városi kórházban már Május hó 10^{-től}, – mert csak ekkor állítattott ez fel – Junius hó 4^{-ig} bevétetett összesen 52 Cholera beteg, ezek közül gyógyuló 17, haló 24, maradt 11, ez utóbbiak közül 4 orvosi szerek nélkül és 2 hagymás féle utóbajban esett a halálnak áldozatul. – A' betegek korra nézve: 1. 7 – 1. 8, 1. 16 és 2. 60 éves a többi közép kora többnyire férfi. – A' városban tehát eddig megbetegedett Cholerában minden 54^{-ik} hala pedig minden 169^{-ik} ember. Más nyavalyában a Cholera járványkodása alatt alig betegedett vagy halt ember. – A' nyavallya ragályossága jelét: sehol sem mutatta, 's ott hol az látszólag előfordult, az indokokat kimutatni lehetett.

A' mi a nyavallya eredeti okait, természetét, lefolyását, különféle alakjait, gyógy módját, terjedését sat. illeti, azt bővebb tapasztalásaink utáni végjelentésben terjedelmesen előadni fogjuk.

Azonban még is most már ezen csekély tapasztalásaink után kijelenthetjük: 1^{-ör} hogy Oláh és Moldva országban jelenleg a' valóságos Cholera járvánkodik; 2^{-ör} hogy az a folyók mentében és a völgyekben terjed, és érintés által éppen nem ragadványos; 3^{-ör} természetére nézve gyulladás, 's így csak lob elleni gyógymódnak enged, 4^{-ör} hogy főképp a' szegényebb sorsuakon 's olyanokon kik élet vagy étrendi hibákat követnek el mutatkozik.

5^{-ör} hogy a halandóság a kórházban nagyobb mint a családi körben orvosoltak közt, végre

6^{-ör} hogy a mostani járvánkodás sokkal szelidebb, mint az 1831^{-év}-ben itt tapasztaltatott. – – –

Utasításaink 2-^{ik} pontját szemüggel tartván a járványt követni fogjuk 's így Bucarestben hol jelenleg dühöngeni mondatik indulni fogunk.

Utasításaink 3-^{ik} pontjának így eleget tenni kívánván, hivatalosan jelenthetjük, hogy a' marhavész Moldva országban már tökéletesen megszűnt, mellynek következtében az ausztriai consulatusi Hivatal f. év. Május hó 25-^{én} 487 szám alatt költ tudósító hirdetménye szerint ezen marhavész miatt rendelt 21 veszteglő napot 10 napra leszállította.

Kel Galaczon Junius hó 4-^{én} 1848.

Eckstein Frigyes
Tormay Károly
Plósz Lajos.”

„A földművelés, ipar és kereskedés Minisztériumához.

Orvosi jelentés.

Minek utána a' Cholera járvány az Braila és Galacz városokban már szűnő félben vagyon, ugyhogy más formában is már de más közönséges nyavallyák is feltűnnek, azon kívül itt tudomásunkra esett, hogy a' Cholera a' Duna és abba ömledező folyók mentiben felfelé mutatkoznék, azt hazánkhoz közelebb észlelni kívántuk és pedig olly helyen – ahol éppen kezdődik, legtanulmányosabban véltük még Junius hó 4. Galaczból elindultunk Giurgievon át Bukarestbe menni szándékunk volt. De Giurgievon ekkor már – és úgy mint minden a' határokon fekvő helyen – négy nap veszteglés vala rendelve, ámbár már a' határokon belül is a' Cholera mutatkozik –, Giurgievoban is a' Gubernator urral szólni 's tőle hivatalosan a' Cholera terjedését megtudni kívántuk, de ez is úgy, mint a' többi városokból, már hosszabb idő óta Bukarestben tartózkodik 's így csak Dr. Szebényi, Klein orvosoktól, a veszteglő intézet igazgatójától és a' gőzhajózási agensétől értettük, hogy azon nap érkezett hivatalos tudósítás szerint Cholera Crajova városban ütött ki. Így tehát a' Dunán felfelé Calefasnál kiszállni, a' veszteglő intézetben a' rendelt 4 napot kitartani és onnan Crajovába menni szándékunk volt.

Már amidőn Galaczból elindultunk a' gőzhajón levő utasok, kapitányok 's egyéb gőzősi szolgák, de mi is az atmosphaera befolyása által kevesebb vagy nagyobb mértékben, a' Cholera nyavallya kitörését előző tünetényeit éreztük, ugyhogy már Giurgievoig többeknek gyógyszerekkel szolgáltunk. Giurgievonál egy gyöngélkedő de látszólag egészséges hajós legény szállott gőzösünkre és itt rövid idő mulva a' Cholera legsúlyosabb tünetényeit mutatta, 's így ezt, úgy mint a' többi beteget könnyebb folytonos felügyelés alatt tartani, de még orvosolni is legjobb alkalmunk volt, 's így meggyőződhattunk az általunk nyújtott gyógyszerek sikeréről.

Calefas helyiségnél a' Contumar intézet egy néhány földalatti gunyhóból (Putrikból) áll, illy esetben pedig jeles környü állásban négy napot tölteni tanácsosnak nem tartottuk, mellette pedig itt azon hirt is vettük, hogy a' Cholera már Csernez, és Skela Chladován is mutatkozott tehát utasításainak 2-^{ik} pontja értelmében hazánk határai felé a' nyavalyát kísérve vonultunk és Turno Severinig jövéen ott Dr. Czik a' veszteglő intézet orvosa és azon intézet igazgatójától megtudtuk, hogy Skela Chladován Junius 4 és 5-^{én} két Cholera eset volt, de mind kettő a' fent jegyzett orvos úr által szerencsésen gyógyíttatott, azonban ott és a' tájékban a' nyavalyát előző tünetények mutatkoznak.

Mivel Turno Severinben is a' veszteglő intézetben 4 napot tölteni kellett volna időnyereség végett célszerűnek tartottuk a' közel levő Orsovába menni, hol a' veszteglő intézetben csak utileveleink és podgyászaink egyszerűen vizsgáltattak 's mi azonnal szabadon bocsájtattunk.

Sietünk tehát alkalmatosságot keresni, hogy kocsin Csernez 's a' t. helyiségeken át Crajovába mehessünk, honnan azonnal további tapasztalásainkról hivatalos jelentést tenni fogunk.

Jelenteni még kötelességünknek tartjuk, hogy az alsó Dunán a' gőzhajózási kapitányság és Agensek a' beteget a' hajókra fel nem vesznek, mert szemtanui voltunk, hogy azon Cholerában súlyosan lebetegedett de Turno Severinig már tökéletesen meggyógyult csak még gyengélkedő egyén Széchenyi nevét viselő gőzös kapitánya által vissza utasítottatott 's így a Ministerium rendeletének a G. h. társaság igazgatósága megfelel.

Kelt Orsován Junius hó 8. 1848.

Eckstein Friedrich
Tormay Károly
Dr. Plósz Lajos.”

„A földművelés, ipar és kereskedés Minisztériumhoz.

Orvosi jelentés.

Utolsó jelentésünk szerint Orsovára visszatérvén, onnan kocsin Krajovába sőt ha szükség Bukarestbe indulok. – Orsovára azonban odaérkezésünkre esett, hogy miniszteri rendelet következtében a helytartóság még póstalovakat sem ereszt át a határon, magyar honból valókat, 's hogy Mehadiára e fürdő szakon számos alkalmak szoknak érkezni a' Oláh fővárosban azonnal visszatérők: annál-is inkább tanácsosnak tartottuk nevezett fürdőhelyre kimenni, mint hogy Eckstein és Tormay tanácsosok gyengélkedvén itt alkalmas menedéket fognak találni egészségük helyreállítása végett. Eckstein f. hó 4-^{én} hazaindult felépülten Temesvárnak, Tormay azonban az itteni kényelem és hegyi lég daczára valódi Cholerába esett, 's ha bár teljesen hisszük, hogy súlyos betegségéből kimenekül: – lehetetlennek látjuk, hogy élete világos veszélyezése nélkül a' járvány gyújtó pontjaira egyhamar visszatérhessen. – Itteni határőri ezredes orvos Hausner ugyan egész késséggel viseltetik iránta, azonban idegen helyen magában nem hagyhattam legalább addig, míg életveszélyben forog, mihelyst annyira javul, hogy utnak indulhat, haza szándékozunk menni aminthogy Oláh honban a járvány a' mennyiben értésünkre esett, jelenleg csupán a' Duna mentén terjed, 's utolsó jelentésünk óta nem fordult elő.

Kelt Mehadián Junius 14-^{kén} 1848.

Plósz Lajos
kiküldött orvos.”

„A földművelési, ipar és kereskedési Minisztériumhoz.

Orvosi jelentés.

A Pest és Orsova közötti gőzhajózás biztos hír szerint hihetőleg néhány hétig gátolva lesz. – Kénytelenitünk azért szárazon Temesvárnak, Szegednek, Szolnoknak visszautunkat venni.

Ezen alkalommal az ottani főorvosokat szándékozunk felkeresni, 's velük a kór mostani fellépéséről, gyógyításáról, 's ellen teendő közegésségi intézkedésekről szóval értekezni. –

Tormay ma legelőször kel lábra igen megviselve aggasztó betegsége által, 's annak utódaként fejlődött fájdalmas aranyeres szenvedelmekkel folytonosan közdve, mind a mellette bizunk hogy f. hó 26-^{kán} képes lesz a három napig tartó kocsizásra.

Hír szerint Bukarestben Czernetzbe, Vidinbe, különösen az egész Duna mentibe (hová a járvány vonulni látszik,) fel Orsováig folytonosan mutatkoznak Cholera esetek. – Napokban egy ide utazott Vidini zsidón szemlélttem az ismét halevés után támadt csorvás jellemű kór csálthatatlan tüneteit, önkényes izom görcsök hiányoztak, de a végtagok igen hidegek, rajtok a' bőr szennyes kék színű, az ujjakon kivált redős, zsugorodott, 's bőven, hidegen izzadó, az érítés gyenge gyomorult volt, mérsékelt szédülésről és zsibbadásról panaszkodott, – hánytatóra 's utána adott enyhe izgatókra térni kezd. Kelt Mehadián junius 21-^{kén} 848.

Plósz Lajos
kiküldött orvos.”

„A földművelés- ipar és kereskedés magyar Minisztériumhoz

Befejező orvosi jelentés.

a' Moldvába 848-^{dik} évben kiütött Cholera felől.

Moldvába és Oláh honba kiütött Cholera járvány iránt alólírt összes tapasztalataiból következő eredményeket vonhat:

A kór az aldunai vidékre nézve legelőször Galaczba, ahol jelenleg uralg, ütött ki, innen Április vége Május közepe óta két irányban terjedt ugymint a' Duna mentiben felfelé délnyugatnak, és Jassy felé éjkeletnek. – Első irányban Brailat, Giurgievot, Severint, Chladovát, Csernetzet sőt Orsovát is elérte 's amennyiben a' tulparti tudósítások hozzánk jutottak Vidinbe, Crajovába és ezen városok környékére ment át s' ott meglehetősen dühöng. Dunai uttyában ugy mondják már Belgrádig nyomult elő. Annyi bizonyos, hogy Orsovától a Cserna, Bella, Reka mentibe felfelé halad, sőt hogy a' Temes partján Lugosig adta magát néhány eset elő.

Hogy minő föld alkati 's időjárási feltételek kegyelik jelen terjedésének irányát és gyorsaságát arról alól irt biztos felvilágosítást saját tapasztalatai nyomán nem nyerhetett, annyit azonban a hallottakból és tapasztaltakból következtetni képes, hogy a kór ismét a' folyók medre 's lapályok, völgyek iránya szerint halad, hogy a' tikkasztó meleg és légi csend mintegy előkészítik a' testeket a kór elfogadására, hogy megérkezését rendszerint megelőzik a' népségben általánosan észlelt bélhuzami ideges zavarok, hogy vizenyős és lapályos helyeket érvén meggonoszodik 's fészket vesz, hogy nemcsak ezen fészkekben, hanem általában egyes helyeken tovább habár nem oly terjedelemben és veszélyesen, mint századunk negyedik tizedében szok uralgani, – hogy egyes betegségekre nézve gyakran érendi hibákat lehetet vádolni. Végül meg kell említeni, hogy nem hallott 's nem látott egy esetet sem, mely ragályt bizonyított volna sőt sokszor az ellenkezőjéről volt alkalma meggyőződni.

Ezen tapasztalati eredményekről azt véli jósolhatni, hogy a kór a Temes, Berzava, Birda, Kavás, Béga mentibe, a Tisza 's Duna medrét más részről pedig a' Duna fel a' Sáva, Dráva vidékét ugy szinte felfelé a' Duna városait valószínűleg megfogja lepni, később vagy hamarabb, az időjárás és egyéb a' népre ható történetes befolyások szerint.

A kór tüneteit ismét: az önkényes izmok görcsei jelen járvány alatt gyakran hiányoznak, 's általában nem olly erősek mint 1831-^{ik} évben. – Az elbódulás, evütlenség (asphyxia) és zihálás szorongás (anxiétás-asthmatica) szinte ritkábban fejlődik ki oly magas fokra. A görcsös kiürítések sem oly erőszakosak, – azonban az elhidegülés 's az izom erély csökkenése jelen járvány alatt igen sulyos. – Sokkal ritkábbak a' hirtelen halálos esetek. – Az elsődleges hosszas hasmenéssel, és időnek előtti bő izzadással multkor veszélyteljesen fellépő esetek, jelenleg nem olyan gyakran halálosak. A betegek igen nagy számánál érendi hibákat lehetvén vádolni, a' kitörött baj rendszerint csorvás jellemű szok lenni, ánbár meg kell vallani, hogy igen sok esetben némi vérforamlattal (orgasmus) szövetkezve: – miértis hánytatás és vérbocsájtás a kór első időszakában a gyógy eljárás fő irányait képezik, később az egész eset sajátossága szerint majd hűtő, majd tompító majd élesztő, és az elvezérlő behatásokkal lehet céltérni, mindezekre különös figyelemmel kísérvén a bőr működését, az epe és hud elválasztásait.

Dr. Plósz Lajos
kiküldött orvos.”

(Erre a jelentésre Plósz dátumot nem írt. De az már július 3-án megérkezett Pestre, az egészségügyi osztályra.)

Dr. Izsák Sámuel 'A román–magyar orvosi kapcsolatok múltjából' című munkájában – a többi között – a következőket írja:

„Nem ismerjük, hogy a forradalom idején az ideiglenes kormány milyen intézkedéseket tett a kolera ellen. Természetesen, a Román Fejedelemségek egészségügyi helyzete nagy mértékben foglalkoztatta a szomszédos országokat, köztük – a szoros gazdasági kapcsolatokra (állatkereskedelem, stb.), valamint a Fejedelemségekkel kapcsolatos politikára való tekintettel – elsősorban Magyarországot és Ausztriát. A magyarországi forradalmi kormány szintén érdeklődött a kolerajárványtól sújtott Román Fejedelemségek egészségügyi helyzete iránt. Ennek az érdeklődésnek következtében küldték Tormay Károly doktort Munténiába és Moldvába, hogy tanulmányozza a kolerajárvány lefolyását és leküzdésének eszközeit. Tormay Károly doktornak az volt a feladata, hogy a szerzett tapasztalatok alapján kidolgozza a magyarországi és erdélyi egészségügyi helyzet által megkívánt intézkedéseket. A román orvostörténet a jelen pillanatban nem ismeri a Tormay Károly doktor munténiai és moldvai kiküldetésének lefolyására vonatkozó részleteket, nem ismeri útvonalát, az egészségügyi hatóságokkal folytatott eszmecsereit. Ugyisint nem ismerjük azt a jelentést sem, amelyet a magyar fővárosba való visszaérkezése után az egészségügyi hatóságoknak tett. Nem lenne érdektelen megtalálni jelentését valamelyik magyar levéltárban, mert abból érdekes adatok birtokába juthatnánk az 1848-i kolerajárvány lefolyására és annak leküzdésére tett intézkedésekre vonatkozólag. Ez a jelentés elősegítené a hazánk multjában előforduló járványos betegségek pontosabb megismerését és ugyanakkor újabb írásbeli bizonyítékokkal gazdagítaná a román–magyar orvosi kapcsolatok történetét.”

Az tehát, hogy Tormay (Krenmüller) Károlyt nem egyedül küldték ki, hanem Eckstein Frigyessel és Plósz Lajossal együtt, ő előtte sem volt ismert. Nem voltak ismertek eddig a bizottság által írt jelentések sem. Ezért is tartottuk indokoltnak ismertetésüket és teljes szövegű közlésüket. Nagy örömünkre szolgál, hogy azokat sikerült megtalálnunk.

Biztosnak látszik még az, hogy Bukarestből is kapott a magyar kormány jelentéseket. A kutatást tovább folytatjuk. S ha feltevésünk helyes és újabb adatokat találunk, ezeket is közöljük majd. S tesszük ezt is azzal a szerény szándékkal, hogy a gazdag román orvostörténelem ismeretanyagának bővítéséhez valamelyest azokkal szintén hozzájárulhassunk.